

De Geschiedenis van Westzaan opnieuw beschreven

Deel 56

door **WILLEM TIP**

Pieter Rot

De stichter van Rote, Pieter Rot voert evenals de oprichter van Molenaars Kindermeel een duidelijk sociaal beleid binnen zijn bedrijf. De stakingen in de houtsector rond de eeuwwisseling gaan aan Rot voorbij. Met Nieuwjaar krijgt elke medewerker een winstaandeel. Er is een jaarlijks personeelsuitje en er worden als dat nodig is brandstoffen en voedselpakketten uitgedeeld.

Rot is ook politiek en kerkelijk actief. In 1897 wordt hij voor de Anti Revolutionaire Partij gekozen in de Westzaanse gemeenteraad. In 1925 steunt hij de bouw van het Westzaanse zwembad, in 1928 de bouw van de nieuwe Gereformeerde kerk in Westzaan-Zuid. In 1930 overlijdt hij te Overveen, waarheen hij in 1920 is verhuisd.

Ook na zijn terugtreden uit de dagelijkse leiding van het bedrijf (1922) blijft het sociale beleid bestaan. Verenigingen krijgen steun en kunnen voor hun uitvoeringen gebruik maken van de bedrijfsrecreatiezaal. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verstrekt Rote aan het personeel warme maaltijden. Aan het eind van de oorlog is er bovendien voor de medewerkers tarwe, vet en waspoeder.

De Valk

Rond de eeuwwisseling ziet de Stoomhoutwarenfabriek De Valk het licht nadat in 1887 Hendrik Valk Jzn. een bedrijf is begonnen als timmerman en aannemer. De stoomhoutwarenfabriek is gevestigd in het midden van het dorp aan de Krabbelbuurt. Het bedrijf neemt dadelijk een hoge vlucht met allerlei huishoudelijke artikelen, meubelen en speelgoed. In 1947, bij het officiële zestigjarige bestaan, somt men ze op. Naast allerlei meubels heeft men niet minder dan 80.000 kruiwagens geproduceerd, 300.000 trappen, twee miljoen strijkplanken en 100.000 rekjes om wasgoed te drogen.

In de jaren zestig nemen de voorraden echter toe. Voor de opslag koopt De

Foto uit het Digitale Beeldarchief Westzaan. U ziet de 4 broers en 1 zus van de familie Valk. Van links naar rechts: Klaas, Corry, Jaap, Piet (de baas van de Valkfabrieken) en Henk.

Valk in 1969 de intussen leegstaande panden van de chocoladefabriek Grootes. In 1971 splitst men het bedrijf in twee delen. De meubeltoonzaal 'Vameto' gaat zelfstandig verder. Het tijt blijkt voor de houtwarenfabriek echter niet te keren. Een toenemende invoer uit het buitenland drukt de prijzen. In 1979 vermindert het bedrijf zijn personeel.

De overname (1980) van een failliete fabriek van eetkamertafels brengt geen verbetering. Al het volgende jaar (9 juni 1981) moet De Valk zijn eigen faillissement onder ogen zien. De overgebleven zevenentwintig werknemers verliezen hun baan. Een laatste poging van vijf medewerkers, het bedrijfsgebouw en de machines over te nemen, stuit af op de eisen van de bank. Op een paar jaar na haalt De Valk net niet zijn honderdjarig bestaan.

Verffabrieken en chemie

In 1851 telt de Zaanstreek nog 19 traditioneel werkende verf- en krijtmolens met in totaal 60 man personeel. Verder 1 loodwitmolen (in Koog aan de Zaan) en 3 blauwsemlolens (in Westzaan). Het belang van de traditionele verfstoffenbereiding neemt echter gestadig af. In 1901 zijn er nog maar 9 verfmolens met 25 man personeel. Daar tegenover staan 4 moderne stoomverfmalerijen.

Verdere ontwikkelingen in de verfchemie zorgen echter voor nieuwe werkgelegenheid. Na 1920 verschijnt de Zaanse lak- en vernisstokerij en na 1960 de vervaardiging van

synthetische verven. Eind jaren '80 telt de Zaanstreek nog steeds vier verf- en vernisfabrieken in Zaandam en één in Wormer.

Een nieuwe Zaanse bedrijfstak is in de late negentiende eeuw ook de (gewone) chemie: de vervaardiging van zeep, parfumerie en essence en de farmacie. De zeep- en farmaceutische industrie vestigen zich vooral in Zaandam en Wormerveer en boeken hun grootste groei in de jaren tussen de wereldoorlogen. Daarna neemt het belang weer snel af. De Zaanstreek telt in 1986 niettemin nog 9 chemische bedrijven met ongeveer duizend medewerkers.

Avis

Nieuwe ontwikkelingen in de chemie zijn er tijdens de Eerste Wereldoorlog ook in Westzaan. De Verffabrieken Avis plegen in deze jaren grote investeringen. Ze willen daarmee uitgroeien tot een van de voornaamste Nederlandse producenten van blauwsel.

Het bedrijf heeft dan al een historie achter de rug van ruim twee eeuwen. In 1701 starten zeven Zaanse ondernemers een 'sociëteit' voor de productie van blauwsel in de molen De Blauwe Hengst aan de Krabbelbuurt. Deze blauwsemlolen vermaakt kobaltblauw. Ook lakmoes vervaardigt de Blauwe Hengst. Deze blauwe kleurstof bereidt men uit verschillende korstmossen, kalk, potas en urine.

De 'Firma der Sociëteit van de Blauwselfabriek en Negotie te Westzaan' liquideert in 1824.

Cornelis Avis sr. (overleden in 1839), een stijfselfabrikant in Oostzaan koopt het bedrijf op en zet het voort. In 1833 plaatst hij een stoommachine. Het is de eerste stoommachine in de Zaanstreek. De beproefde windenergie blijkt voorlopig echter voordeliger. In 1847 koopt men in Assendelft de molen Het Welvaren. Als nieuwe 'Blauwe Hengst' doet deze dienst tot 1907. In dat jaar krijgt de molen nogmaals een nieuwe bestemming. Men plaatst haar als korenmolen in Ouderkerk aan de Amstel.

Het laatste dividend

De blauwselfabriek gaat intussen een grote modernisering en uitbreiding tegemoet. In 1916 vervangt het bedrijf al zijn historische Zaanse houten panden langs de Krabbelbuurt door een massief stenen fabrieksgebouw, vrijwel zonder deuren of ramen. Achter de gevel dreunen grote draaiende ketels. Het vuur in de centrale oven gloeit. Een hoge pijp voert zwavelhoudende gassen af. Op de voorgevel staat trots de firmanaam in alle moderne talen: Farbwerke Avis. Usines de couleurs Avis. Avis Colour Works. Verffabrieken Avis.

Ultramarijnblauw maakt Avis nu van kaolien (porseleinaarde uit Engeland), soda, zwavel en pek of houtskool. Bij het stoken in zelfgemaakte chamotten potten ontstaat eerst een groene verfstof. Die verkleurt na afkoeling en oxidatie tot blauw ultramarijn.

Het groots opgezette productieproces blijkt echter al vanaf het begin nauwelijks winstgevend. In 1919 keert men voor het laatst dividend uit aan de aandeelhouders. Om een bredere basis te krijgen gaat Avis ook loodwit, gebleekte schellak, schoensmeer, kunstharersperspoeder en bakelietperspoeder vervaardigen. Deze uitbreidingen baten echter niet. Op 20 juni 1966 besluiten de aandeelhouders het bedrijf op te heffen. De achtentwintig werknemers verliezen hun baan. De liquidatie duurt uiteindelijk nog tot 1969.

De leeggekomen panden op hun blauw gekleurde ondergrond blijven vervolgens ruim dertig jaar staan. Ze worden benut voor een zakkenhandel en als opslag voor een autosloperij. In de eerste jaren van de 21ste eeuw worden ze uiteindelijk gesloopt. Op de 6000 m² grond zullen 12 grote nieuwbouwwoningen verrijzen.